

primerno podaljšati, ako pa hitreje, mora se pa nihalo temu primerno okrajšati.

Vód (Hebel). Da se teža kacega telesa uravna, poslužujemo se vóda. Vod je nepregibnjen drog, ki je podpert na enem mestu in se more zavrteti okoli njega. Terdni, nepremaknjeni kraj se imenuje podporišče, pokojišče ali vertišče. Na vodu pritiska dvoje sil, ki ga skuša zavrteti na nasprotno mer. Ena teh sil se imenuje breme, druga pa je sila. Točki, kjer pritiskate breme in sila na vód, imenujete se njegovo prijemališče. Vodov del od njegovega podporišča do prejemališča bremena ali sile se imenuje ena vodova rama. Vodovi so dvo- ali enoramni. Dvoramni vodovi so enakoramni in raznoramni. Enoramni vod je n. pr. dleto; dvo in enakoramni je ravnačoča tehtnica (Gleichwage); dvo in raznoramen vod pa je sesalkino gonilo, prečnica i. dr.

Enoramni vod se posebno rabi, da se teža kacega bremena pretehta, in potem je enakoramna tehtnica. Neenakoramni vod se rabi kot tehtnica, pa tudi v zljajšanje pri mehaničnih delih, n. pr. kakti navor (Hebebaum), veržel (Brecheisen), lopata, klešče, škarje, kljuka pri durih, sesalkino gonilo. Enoramni vod se tudi, enako dvoramnemu, rabi kakti slamoreznik, ključ, sveder, vijak i. t. d.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XXII.

L. 1864 je oglašil se Hicinger tudi v „Učiteljskem Tovaršu“ št. 15: Naj starje ljudske šole na Kranjskem, in št. 16: O starih kranjskih šolah še nekaj. — L. 1865 pa prinese postojnske glavne šole poročilo sestavek, kteremu je pisatelj sam njen okrajni ogleda g. Peter Hicinger, slavni zgodovinar naš, pravijo Novice l. 33. „Pivka“ je temu spisu naslov, kateri s kratko besedo pové, kaj da obdeluje učeni pisatelj. V njem bereš: „kteremu kraju pravimo Pivka, in zakaj, — njeno zemljepisno lego, njeno višavo nad morjem, hribe in vrhove, jame, vodé in jezera. Opisuje nam tudi ozračje, in zemljo ozir rodovitnosti; dalje Pivki določuje nekdanje stanovinke, ob kratkem sega v politično in cerkveno zgodovino, pripoveduje sedanjo razdelitev ter konečno o lastnijah in obnašanji pivškega ljudstva govori, na kratko sicer, toda Pivčanje, nikar ne prezirajte teh opominov! V sklepu našteva šole z letnicami njih začetka.“

V „Mitth. d. hist. Vereins“ l. 1864 je pisal: Beiträge zur Geschichte der Reformation in Krain; Regesten über Freudenthal, über die Venetianerkriege 1508 bis 1514; Ueber die Lage einiger Städte der Römerzeit; Die militärischen Verhältnisse Krains zur Römerzeit; Die Peutingersche Tafel oder die Geographie des Ptolomaeus in Bezug auf Krain; Ueber das Unterrichtswesen Krains im Mittelalter. — L. 1865: Mittelalterlicher Handel zwischen Krain und Venedig; Nachbemerkungen zur Berichtigung einiger Punkte in Primus Trubers Leben; Neue Funde von Römersteinen in Krain; Nachträge zur 500jährigen Gründungsfeier von Neustadtl oder Rudolfswerth; Auszug aus dem Schriftenregister der Stadt Stein; Statistisches aus Krain vom 18. Jahrhundert; Zur Reihenfolge der Landeshauptleute, Landesverweser u. Verordneten des Landes Krain, der Stadtrichter u. Bürgermeister v. Laibach; Ueber gothische Kirchenbauten in Krain, namentlich über die Kirche in Zirkniz; Die Wichtigkeit der Geologie für die Geschichtsforschung Krains itd. — V „Blätter aus Krain“ l. 1864: Zur Geschichte v. Adelsberg u. dessen Grotten Nro. 1—6; Ueber den geschichtlichen Zusammenhang des Marktes Neumarkt u. der Ortschaft Ferlach in Kärnten. — L. 1865: Blick in die Urgeschichte Krains Nro. 47. — V „Triglav“ I, 1865: Zur Frage über das Idrianer Bergwerk Nro. 39; Correspondenzen aus Adelsberg Nro. 13, 21 itd. —

V Danico je l. 1864 spisal: Stare fare na Primorskem št. 22 in 23, kjer v začetku opominja, da „Imenik ali katalog ljubljanske škofije ima v tem zgodovinskem oziru posebno popolnost, in torej predstvo skorej pred vsimi enakimi zapisniki, ker na koncu pri vsaki fari naj staršo letnico, in sem ter tje še kako drugo bolj tehtno reč na znanje daje, kolikor je bilo to doslej mogoče zaslediti. Pervi taki zaznamki so bili l. 1831 vzeti iz pripoved Valvazorjevih, dalje pa iz naznanil dotičnih cerkvenih predstojnikov, ki so bile pa večidel posnete le iz kerstnih bukev“. Po listinah iz raznih arhivov itd. je bolj popolnoma izveršil ga ravno Hicinger za l. 1854; le čudno je, pravi v omenjenem popisu, da končnega imenika kranjskih fará marsikdo dosti ne pogleda, in nekteri predstojnik še za svojo faro ne vé, koliko njeno starost pričuje imenik, vsaj — tudi zgodovinska vednost ima svojo vrednost! — Tako je vsled sporočila ljubljanske realke o fari ribniški popisal v l. 24 še „Nektere stare fare na Krajskem“ res po najboljših virnikih zgodovinskih. — V Danici l. 1865 št. 3—17 nahaja se prav znamenit spis njegov: Beseda o kerstnih imenih, ki marsikaj dobro pojasnuje, pa se še vedno le premalo spolnuje. — „Ker se tistim, ki se keršujejo, ime priklada kakor takim, ki se imajo v Božje otroke v Kristusu preroditi, in v njegovo vojaštvo zapisati: tedaj naj skerbi duhovni pastir, da se ne prikladajo imena napčne, izmišljene, smešne po

praznem neverstvu ali po hudobnem človeštvu posnete, ampak imena svetnikov, da se verniki po njihovih zgledih k pobožnemu življenju spodbujajo, in po njihovih prošnjah si brambo dobivajo“ — tako sedanja cerkveno postavo zastran kerstnih imen naznanuje rimski ritual, in Hitzinger nato iz onega pristavka kaže nekatere posebne vodila, da na pr. za moške se najbolj primerjajo imena svetnikov, in za ženske imena svetnic; da se pomni dan ali god kerstnega priporočnika ali patrona; bolj prav je, med raznimi izbirati imena svetnikov, katerih življenje je bolj znano, in se tedaj lože daje v posnemanje; po rimskem martirologiji in koledarji, ne pa po evangeljskih ali protestanških koledarjih, kar dela zmešnjavo, in naj taci godov nekteri sledijo tukaj po svojem pravem imenu in pomenu, ker se nekatere rabijo vzlasti po višjih bolj plemenitih stanovih, in „tako bi se dalo še o marsikterem imenu govoriti, pravi v tem — menda poslednjem svojem sestavku v Zg. Danici — Hitzinger, ktereга ljudje posnemajo po katerem koledarji si bodi, če tudi ni katoliški, ali po kateri drugi osebi si bodi, če ravno ga tista sama zase ni s premislikom izbrala. Prav bi bilo, da bi obširniši katoliški koledarji se bolj ozirali na cerkvene izvirne spričevanja, in da bi popisovavci življenja svetnikov pred drugimi se držali na tiste svetnike in svetnice, katerih imena se rade rabijo za kerstne imena.“

V Novice l. 1864 je sporočal časih s Pivke, na pr. l. 29, da šola postojnska polagoma napreduje in je letos namesti navadne razredbe dala na svetlo v slovenskem jeziku letno sporočilo, v katerem za vvod stoji kratka zgodovina postojnske šole, kjer se izreka tudi želja po kaki realni gimnaziji za Notranjsko. Ko deček doverši navadno ljudsko šolo, se lahko še ne razloči, za kakošen stan je bolj pripraven in namenjen; sama realka ga precej odpelja duhovstvu, pravoslovju ali zdravilstvu, sama gimnazija ga nasprot pa odvzame kmetijstvu, obertnji ali tergovstvu. Realna gimnazija pa najbolj zadostuje potrebam mladine, ki se želi kaj več izobraziti itd. — Da je segal Hicinger v vsakere preiskovanja, spričuje spis l. 10—13 v Nov. 1865: Stare stavbe na kolih, kjer v začetku piše na pr.: Toliko besedi je današnji dan po mnogih časnikih zastran pohištrev, ki jih je starodavno človeštvo imelo na vodi, to je, zastran starih stavb na kolih (Pfahlbauten), da je potreba, da tudi Novice svojim bravcem povedo kaj o njih. Zanimiva je ta reč. Sledeča razlaga se ozira večidel na to, kar je znani dunajski zemljovalec dr. Hochstetter pisal o stavbah na kolih itd. — „Ni dolgo, kar je Slovenec željo in prošnjo izrekel, naj kdo naših zgodovinarjev notranje avstrijsko skupino temeljito prerešeta. Novice donašajo zdaj ta-le sestavek: Hvala!“ — Tako naznanja vredništvo spis iz roke Hicingerjeve: O zgodovini slovenske zemlje, ki ga je po Novicah istega leta št. 30 ponatisnil Slovenec v Celovcu l. 58, Besednik itd., ki je res

znanstven in kaže, da glas o zvezi notranje avstrijskih dežel ni tako nov in da je vreden resnega prevdarka. — L. 31 je se vé da spet njegov spis: O povestnici dežele kranjske, kjer spregovorivši o društvu zgodovinskem, kako bi se moglo preravnati, pové svojo misel o jeziku, o nasvetovani knjigi, o njenem pisatelju ter o težavah za kranjskega zgodovinarja, koliko še manjka tvarine, in koliko ta reč potrebuje še preiskovanja. — Z ozirom na spis P. Ladislava v sporočilu novomeške gimnazije o sv. Hieronimu se je l. 34 oglasil Hicinger, ter odgovoril na vprašanje: Hieronim, čegav je? — da ne po rodu, temuč po zemlji in znanji jezika je sv. Hieronim naš; ravno tako si ga svojiti zamorejo Hrovatje. — L. 37 in 38 je dal obširno sporočilo „Iz zbora avstrijskega gozdnega društva“ v Postojni o Notranjskem, in v posebnem dopisu povdarja, kolika potreba je Notranjcem poleg pridnega dela in boljšega gospodarjenja tudi napravljati poštene ceste.

Kakor je znanstven sestavek o zgodovini slovenske zemlje, tako umetno doveršen je tudi v Novicah 1866 l. 13—15 spis: Trst in njegovo obmestje. Zgodovinska črtica, spisal P. H. — Povod mu je povedan koj v prvih versticah: „V Trstu in njegovi okolici je v poslednjem času bolj živo vprašanje in poganjanje za prave razmere med italijanskim in slovenskim narodom; ne bo tedaj napačno, iz zgodovine nekoliko pojasniti pravice vsaktere strani“. — L. 20 razlaga ob kratkem Nektera ljudska imena na Notranjskem in Primorskem, vzlasti o Čičih, Brkinih, in z ozirom na J. Bilčev spis o nekterih imenih Notranjcev in Istrijanov v l. 23 je berž l. 24 oglasil se spet „O nekterih notranjskih ljudskih imenih“. — Ker je za naslednje leto sestavljal Matici del koledarski, posebej zvezdoznanski, utegne njegov biti še tudi v Novicah 1867 l. 15 s čerko H. podpisani sestavek: Nove najdbe v solncu — menda poslednji, kajti l. 36 naznanja že na slovstvenem polji tolikanj marljivega delavca preneglo smert.

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrodnega slišiš, koristnega skušiš, zapiši! — Po tej poti otneš marsikaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominek po priložnici latinaki: „*Littera scripta manet*“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Današnji popoldan (18. dan septembra) obiskal sem tudi slovečo sličino galerijo v zgornjem Belvederu. Akoravno ima grof Harrach-ova zbirka, katero sem ogledal 15. sept., mnogo sprelepih izdelkov, vendar